

N I C O L A E B Ă L C E S C U

—150 de ani de la naștere—

NATALIA VÎLCU, CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU

Dintre personalitățile de prestigiu ale vieții politice, sociale și culturale din veacul trecut, veac al împlinirilor citorva din cerințele vitale ale poporului român, una s-a ridicat totuși deasupra tuturor, prin credința în forța celor mulți, prin lupta neobosită și totală dăruire pentru realizarea năzuințelor celor mai înaripate ale fiilor țării sale, prin rara sa forță de investigare și previziune a mersului suitor al națiunii. Acesta a fost Nicolae Bălcescu, întrupare a celor mai alese virtuți ale poporului român, de la a cărui naștere se împlinesc 150 de ani.

Descendent dintr-o familie de boiernași, fiu al pitarului Barbu Petrescu și al serdăresei Zinca Bălcescu, Nicolae Bălcescu a văzut lumina zilei în București, la 29 iunie 1819.

Și-a început studiile în familie, cu un dascăl grec, continuându-le apoi la Colegiul Sf. Sava, unde a avut profesori, printre alții, pe Eliade Rădulescu, Aaron Florian și pe francezul Vaillant. Ion Ghica, care l-a cunoscut îndeaproape, ni-l prezintă pe Nicolae Bălcescu ca pe un pasionat al studiului istoriei. „*Nicu Bălcescu* — spunea Ghica — *avea o mare dorință de a învăța; dotat cu înlesnire și aplicațiune la studii, inteligent, ardent și entuziast, predilecțiunea lui era cu deosebire pentru studiile istorice și mai ales pentru partea militară a istoriei*”¹.

La îndemnul familiei și răspunzând unei înclinații lăuntrice spre meseria armelor, intră în armată la vârsta de 19 ani, primind gradul de cadet. Convins că armata este chemată să joace un rol important în societatea românească modernă și în împlinirea unora dintre dezideratele naționale, tânărul Bălcescu a îmbrăcat haina militară pentru a sluji astfel interesele superioare ale poporului său. Pătruns de necesitatea răspîndirii culturii pentru înriurirea conștiinței naționale, Bălcescu a organizat o școală pentru instruirea subofițerilor regimentului 3, din care făcea parte. Deși obținuse rezultate încurajatoare, e nevoit să desființeze școala datorită împotrivirii elementelor reacționare.

Inițierea în lupta politică și-a făcut-o aderind la partida națională ce avea în frunte pe colonelul I. Cimpineanu. În 1840 intră în societatea secretă condusă de Dimitrie Filipescu. Scopul societății, printre ai cărei membri se numărau Eftimie Murgu, C. Telegescu și J. A. Vaillant, era răsturnarea vechii cirmuiri, desființarea privilegiilor boierești, eliberarea țăranilor clăcași și proclamarea independenței țării. „Complotul” organizat de această societate fiind descoperit, principalii ei membri au fost arestați și condamnați la închisoare între 8 și 10 ani. Bălcescu, declarat minor, este condamnat la 3 ani închisoare și internat la Mărgineni; după aproape 2 ani de detențiune avea să fie grațiat. Dar în loc de a-i înfringe voința, timpul petrecut în închisoare i-a călit spiritul revoluționar, așa cum spunea el însuși într-o scrisoare adresată lui A. G. Goleacu, în martie 1850. „*Eu am început viața făcînd să fiu pus în închisoare pentru revoluție și închisoarea obligă ca noblețea*”².

După ieșirea din închisoare, Bălcescu intră în „Societatea literară”, unde se întâlneau viitorii conducători ai revoluției de la 1848: Chr. Tell, C. Bolliac, Ion Ghica, I. Eliade Rădulescu, A. T. Laurian. În 1845 „Societatea literară” se va transforma în „Asociația literară”, avînd ca președinte pe Iancu Văcărescu și ca secretari pe N. Bălcescu și Ion Voinescu II. La adăpostul acestei societăți, N. Bălcescu, I. Ghica și Chr. Tell au înființat în 1843 societatea secretă „Frăția”, care trebuia să dea luptei revoluționare o largă bază de mase.

Debutul publicistic și l-a făcut în anul 1844, cînd în revista „Propășirea” i-a apărut studiul *Puterea armată și arta militară de la întemeierea principatului Valahiei și pînă acum*. În 1845

¹ Ion Ghica, *Scrieri*, vol. III, București, 1914, p. 381.

² N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Correspondență*, București, 1964, p. 279.

Bălcescu începe să editeze, împreună cu A. T. Laurian, periodicul „Magazin istoric pentru Dacia”. Apariția revistei sub redacția unui muntean și a unui transilvănean, cit și titlul evocator pentru viitoarea unitate a poporului român erau elemente concludente ale țelurilor pe care le urmăreau inițiatorii acestei publicații. Totodată întreprinde o serie de călătorii în Oltenia, Transilvania și Moldova, strângând legături de prietenie cu fruntașii vieții intelectuale și ai luptei pentru progres din celelalte două țări române.

În 1846 Bălcescu pleacă la Budapesta, Viena și apoi la Paris, unde întâlnește pe M. Kogălniceanu, C. A. Rosetti, I. Ghica. La Paris s-a situat în fruntea tinerilor români aflați în capitala Franței și a participat la revoluția franceză din februarie 1848. Cînd revoluția a cuprins apusul Europei, românii aflați la Paris, avînd în vedere starea de spirit din Principate, unde nemulțumirea maselor era în creștere, au socotit că e momentul să înceapă acțiunea și în țările române. La 8/20 martie 1848 Bălcescu a convocat în locuința sa pe românii aflați în capitala Franței. S-a hotărît să se înceapă simultan revoluția în Țara Românească și Moldova și s-a alcătuit un program comun de luptă, după care tinerii români din străinătate au plecat spre patrie³. Ajungînd în țară, Bălcescu a luat contact la Islaz cu căpitanul N. Pleșoianu, iar la Giurgiu cu maiorul Chr. Tell, pe care i-a convins să sprijine revoluția cu subunitățile lor militare.

Revoluția care a izbucnit la 9/21 iunie 1848 la Islaz a cuprins repede întreaga țară. Nemulțumit de concesile pe care le făceau elementele moderate din guvernul provizoriu, care au permis reacțiunii să pună la cale cele două acțiuni contrarevoluționare din 19 și 29 iunie 1848, Bălcescu recomanda guvernului provizoriu să dea dovadă de mai multă hotărîre și exigență revoluționară. „*Aș dori ca acolo să umblați mai cu energie. Căutați să vă folosiți de victoria dobîndită, care ne va da mare putere, de vom ști a trage prin energia și activitatea noastră încrederea poporului... Acum avem mijloc de a ne scăpa de toți reacționiarii. Trebuie ca judecata să fie foarte expeditivă... În împrejurări grele și extraordinare trebuie măsuri extraordinare. Nu faceți poezie și sentimentalism, ci dreptate strasică...*”⁴.

La insistențele lui Bălcescu și a altor elemente înaintate, guvernul provizoriu a adoptat un șir de măsuri, destinate să consolideze puterea revoluționară: a fost organizată propaganda, prin instituirea în fiecare județ a unor comisarii însărcinați cu propagarea ideilor revoluției, s-a dezvoltat presa revoluționară, s-a hotărît convocarea Comisiei proprietății pentru a lua în dezbateră articolul 13 din program, articol privitor la împrumutul și emanciparea clăcașilor. Bălcescu a sprijinit ziarul „Popolul suveran”, al cărui redactor a fost, pentru puțin timp, și a redactat foaia „Învățătorul satului”. Făcînd o apreciere retrospectivă asupra propriei sale activități, Bălcescu scria lui Goleșcu-Negru „—... am organizat și am sprijinit împotriva tuturilor (afară de Tell care mă ajută într-aceasta) comisarii, care singuri poci zice, că au scăpat revoluția, prin ideile ce au semănat în țară; am organizat comisia pentru proprietate, ce a dat o frumoasă pagină nu numai revoluției, dar și istoriei noastre...”⁵.

În august 1848 face parte din delegația trimisă la Constantinopol pentru a negocia recunoașterea noului regim din Țara Românească și redactează memoriul care avea să fie prezentat Porții.

Reîntors în țară, la 13 septembrie 1848, împreună cu ceilalți fruntași revoluționari prezenți în tabăra lui Fuad Efendi, de la Cotroceni, este arestat. Duși la Giurgiu și de aici la Orșova, cei arestați reușesc să scape de sub paza turcească. Bălcescu împreună cu C. Bolliac, D. Bolintineanu și Al. G. Goleșcu-Albu s-au oprit la Sibiu. Activitatea lui N. Bălcescu neconvenind autorităților habsburgice, este nevoit să părăsească Transilvania, în decembrie 1848, îndreptîndu-se spre Constantinopol. Aici a militat pentru organizarea emigrației într-un organism unic sub conducerea lui C. Negri.

Înțelegînd importanța apropierii revoluției române din Transilvania de cea maghiară, Bălcescu a plecat în aprilie 1849 spre Transilvania. La 18/30 mai Bălcescu a adresat o scrisoare ministrului de externe al Ungariei, contele Bathany, prin care-l anunța că emigrația din Moldova și Țara Românească voia să colaboreze cu armatele revoluționare maghiare, în care scop solicita permisiunea de a organiza o legiune română⁶. Abia la 2/14 iulie 1849, Bălcescu împreună cu C. Bolliac a încheiat cu Kossuth așa-numitul proiect de pacificare și un acord privind organizarea legiunii române. Era însă prea târziu. Revoluția maghiară era înfrîntă de trupele intervenționiste. După înfrîngerea armatei revoluționare la Șiria, Bălcescu a stat ascuns cîțva timp la Avram Iancu, plecînd apoi la Paris, unde a ajuns în octombrie 1849.

În capitala Franței, el a găsit emigrația română divizată și a încercat să stabilească unitatea de acțiune a acesteia organizînd „Asociația română pentru conducerea emigrației”, din care a făcut și el parte un timp. Conștient de necesitatea acțiunii unite a emigrației scria: „*Să ne unim fraților, să ne unim, ca să mintuim patria comună sau hidra discordiei ne va înghiți*”⁷. Reușește

³ Gh. Georgescu-Buzău, *Activitatea lui N. Bălcescu pentru pregătirea declanșării revoluției din 1848*, „Studii” (IX), nr. 1, 1956, p. 57.

⁴ N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Correspondență*, București, 1964, p. 90.

⁵ *Ibidem*, p. 140.

⁶ I. Ghica, *Amintiri din pribegie după 1848*, vol. II, București, 1914, p. 50–51.

⁷ N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Correspondență*, București, 1964, p. 136.

în 1850 să realizeze chiar o concentrare a emigrației în jurul revistei „România viitoare”, din care a apărut însă doar un singur număr, scris în cea mai mare parte de el.

Bălcescu militează în același timp pentru unirea revoluționarilor din întreaga Europă, în care scop merge la Londra, la începutul anului 1850, unde emigrația italiană, polonă, maghiară și germană, desfășurau o intensă activitate. În scurta perioadă cât a stat la Londra a căutat să găsească o formă de conlucrare a emigrației europene. „Am întocmit la Londra — nota el — un comitet în care vor fi cîte trei reprezentanți de aceste șase nații: români, maghiari, poloni, ruși, boheni și moravi, slavii sudului. Ținta este o confederație democratică a tuturilor, mijloace revoluționare, acord, unitate și solidaritate în mișcare”⁸.

În vara anului 1851, agravîndu-i-se boala de piept de care suferea, Bălcescu pleacă în sudul Franței, apoi în Italia, la Palermo, unde moare la 29 noiembrie 1852.

N. Bălcescu nu a fost numai unul din cei mai de seamă fruntași ai revoluției pașoptiste, dar și un tot atît de mare istoric, economist, literat și om politic, înscriindu-și numele în pantheonul românesc și universal prin întreaga sa operă istorică, social-politică și literară.

El a înțeles că problema fundamentală a societății românești la jumătatea veacului trecut era eliberarea țăranilor clăcași și împroprietărirea lor. Vrînd să demonstreze necesitatea și legitimitatea emancipării clăcașilor, Bălcescu a dezvăluit în mai multe lucrări originea mării proprietăți, caracterul ei de jaf, exproprierea sistematică a țăranimii înfăptuită de către boieri. În 1846 publică, în „Magazin istoric pentru Dacia”, primul său studiu de istorie socială intitulat *Despre starea socială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri*. În această lucrare demonstrează că țăranimea a fost la început liberă și proprietară de pămînt. Treptat situația țăranilor s-a înrăutățit tot mai mult, ei pierzîndu-și moșia și o dată cu aceasta și libertatea. Demasca de asemenea caracterul uzurpator al proprietății boierești, abuzul marilor dregători pentru a deposeda și aservi pe moșneni și răzeși.

„Astfel, robia — spunea Bălcescu — fu răsplata claselor de sus ale societății către clasele de jos, care le-au hrănit, le-au respectat totdeauna, le-au păstrat în poziția lor și au jertfit și muncă și bani și viața pentru patrie și libertate”⁹. Pe bună dreptate considera că este „o monstruoasă soțială ca o țară întregă să robească la vreo cîțiva particulari”¹⁰, subliniind interdependența dintre progresul și independența țării și îmbunătățirea situației materiale a țăranimii, care forma marea majoritate a populației.

În timpul desfășurării evenimentelor revoluționare a fost neconținut preocupat de justa și rapidă rezolvare a problemei agrare. La insistențele lui repetate fusese inclus în programul revoluționar articolul 13, care prevedea desființarea clăcii și împroprietărirea țăranilor. A depus de asemenea stăruitoare insistențe pentru a împiedica aminarea rezolvării problemei agrare de către guvernul provizoriu. „Măsurile noastre pentru proprietate — transmitea la 22 iunie 1848 lui A. G. Golescu — lăsînd lucrurile în starea veche, sînt cam vătămătoare, căci țăranii nu cred făgăduielile și zic că de ce nu li se dă de acum. Noi am făcut greșală căci trebuiam a ne folosi de biruință, ca să le scădem deocamdată măcar obăgia”¹¹. În pofida opoziției boierilor liberali susținuți de o parte a burgheziei de a se atribui imediat pămînt țăranilor, Bălcescu obținea convocarea Comisiei proprietății, chemată să stabilească tocmai modalitatea de împroprietărire a țăranilor ce urmau a fi emancipați.

În zilele agitate ale revoluției, Bălcescu a publicat articolul *Despre împroprietărirea țăranilor*, reprodus parțial în lucrarea „Question économique des Principautés danubiennes”. Acest studiu, care apărea la scurt timp de la închiderea lucrărilor Comisiei Proprietății, era o pledoarie în favoarea împroprietării țăranilor, bazată pe argumente istorice și economice. Era reliefată — nu întîmplător — superioritatea țărilor în care țăranii erau liberi și proprietari de pămînt „... o naționalitate nu e sigură de dînsa, nu poate să scape de ambițiile străine și să se apere în contra a orice năvălire decît iar numai atunci cînd cea mai mare parte din locuitorii săi sînt proprietari sau cu alte cuvinte cînd au interes văzut, pipăit, strîns legat cu acela al țării”¹². De aceea împroprietărirea țăranilor era în interesul național al românilor, era o reformă posibilă și necesară și un drept inalienabil al muncitorilor pămîntului. El consideră că în 1848 emanciparea țăranilor prin împroprietărirea constituia „singurul remediu de a avea o patrie tare și strînsă”¹³, iar chestiunea era de o importanță așa de mare încît de a ei rezolvare „... atîrna nu numai viitorul Țării Românești ci a toatei Româniim”¹³.

După înfrîngerea revoluției, Bălcescu reia problema desființării iobăgiei în lucrarea „Chestiunea economică a Principatelor dunărene”. Această lucrare constituie cea mai puternică și cea mai aspră critică la adresa boierimii și în același timp condamnarea științifică a modului de pro-

⁸ N. Bălcescu, *Op. cit.* p. 266.

⁹ N. Bălcescu, *Scrieri sociale*, ed. P.P. Panaitescu, București, 1947, p. 108.

¹⁰ *Ibidem*, p. 109.

¹¹ N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Correspondență*, București, 1964, p. 89.

¹² N. Bălcescu, *Scrieri sociale*, ed. P.P. Panaitescu, București, 1947, p. 140.

¹³ N. Bălcescu, *Opere*, tom. I, partea I, ed. G. Zane, București, 1940, p. 271.

ducție feudală. „Așa dar — se sublinia într-unul din paragrafele lucrării citate — nu munca, nici rodul ei, ci un șir de spoliții succesive sînt originea proprietăților mari în țările noastre...”¹⁴.

Privitor la configurația internă a statului, Bălcescu susținea o societate eliberată de apăsarea privilegiilor de clasă, descătușată de chingile despotismului. Deseori avea să căneze, pentru perspectivele lor sumbre, „acele nații, unde un mic număr de cetățeni își întemeiază puterea și ferirea lor pe robirea gloatelor”. În consecință preconiza lichidarea vechilor instituții de esență feudală și înlocuirea lor cu instituții întemeiate pe egalitatea politică a tuturor membrilor societății. Ca formă de stat considera oportună instituirea unei „republici democratice”, la care se va putea ajunge prin acordarea de drepturi electorale maselor populare, operație sinonimă — în credința lui — trecerii puterii politice în mîna acestora. De aici energia cu care a militat pentru adoptarea sufragiului universal. „M-am luptat — scria la 8 martie 1849 lui A. G. Golescu — împotriva opiniei lui Eliade, ce o cunoști, asupra întocmirii Constituantei și am izbutit a face a se adopta un proiect național”¹⁵. Contrar poziției altor fruntași de la 1848, cum erau I. Cîmpineanu, C. A. Rosetti, N. Golescu, I. Voinescu — adepți ai unui sistem electoral cenzar — N. Bălcescu a apărut cu tărie votul universal, egal, direct și secret căci — susținea el — „noi voim ca Adunarea să fie tare prin totimea poporului — voim ca nici o putere din lume, să nu ne poată clăti, precum nu va putea în veci clăti, drepturile întregului popor”. La capătul unor furtunoase dezbateri, punctul său de vedere a biruit, este adevărat într-o formă puțin modificată. Cu toate acestea — în condiții normale — noul sistem electoral ar fi însemnat un mare pas înainte pe drumul conducerii reprezentative a statului în raport cu prevederile feudale consacrate de către Reglementul organic.

Tot în legătură cu viitorul dezvoltării statului și cu adaptarea lui la cerințele vieții moderne, pe lângă împroprietărirea țăranilor, reformarea sistemului electoral și a formei de stat, Bălcescu se va arăta la fel de preocupat de secularizarea averilor mănăstirești și de organizarea creditului. Pe bună dreptate era considerat unicul cunoscător al problemei secularizării mănăstirilor închinată, problemă pe care cel dintîi o ridicase de altfel în scrierile sale. De numele lui este legat și primul proiect al formării unei bănci naționale, întocmit cu 30 de ani înaintea înființării Băncii Naționale a României, expresie a importanței hotărîtoare pe care o acorda creditului în opera de regenerare economică a țării.

Bălcescu are meritul de a fi făcut, atît în timpul revoluției, cit și în perioada următoare, o serie de aprecieri deosebit de valoroase asupra caracterului revoluției în țările române și a sarcinilor ei viitoare. Printr-un studiu aprofundat al istoriei universale și în special a celei a poporului român a ajuns la concluzia că dezvoltarea societății se face prin lupta revoluționară a poporului asupra exploataților săi și prin aceasta la recunoașterea necesității istorice a revoluției în societățile împărțite în exploațați și exploatați, teză dezvoltată în articolul său *Mersul revoluției în istoria românilor*¹⁶.

Înflăcărat democrat revoluționar, Bălcescu a fost convins că numai drepturile cucerite prin revoluție sînt sigure, din care cauză a militat pentru înarmarea poporului. El își pusese nădejdea realizării programului său social și politic mai întîi într-o revoluție națională, apoi, după eșecul acesteia, într-o revoluție europeană, căreia să i se integreze și mișcarea de emancipare a poporului român.

Bălcescu a înțeles caracterul obiectiv, legitim, al revoluției din 1848, cauzele ei profunde ce-și aveau rădăcinile în anacronicul regim feudal și nu în voința unuia sau altuia dintre conducătorii mișcării. „Revoluția din iunie — scria el lui A. G. Golescu — n-a fost inventată, nici fabricată, nici de mine nici de voi, nici de domnul Eliad nici de un alt revoluționar. Ea nu este decît dezvoltarea unui lucru neîncetat și providențial început în societatea noastră, ca în toate societățile, începînd de la origine. Ea derivă mai ales direct de la revoluția din 1821”¹⁷.

Făcînd o analiză temeinică a cauzelor revoluției din 1848 cu intenția să arate „... însemnarea revoluției trecute și calea ce va lua revoluția în viitor”¹⁸, Bălcescu respinge părerea acreditată de boieri că desfășurarea de forțe de la 1848 fusese o manifestare artificială, importată din apus. „Revoluția română de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decît voința întîmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltitorii ei sînt optsprezece veacuri de trudă, suferințe și lucrarea poporului român asupra lui însuși”¹⁹.

În perioada imediat următoare revoluției de la 1848, revoluție pe care Bălcescu nu o considera terminată ci „numai începută”²⁰, marele democrat revoluționar român, paralel cu activitatea intensă pentru reorganizarea emigrației și reluarea luptei revoluționare, a mai făcut unele

¹⁴ N. Bălcescu, *Op. cit.*, tom. I, partea a II-a, p. 26.

¹⁵ N. Bălcescu, vol. IV, *Corespondență*, București, 1964, p. 140.

¹⁶ V. Maciu, *Activitatea istoriografică a lui N. Bălcescu*, în „Studii și articole de istorie”, I, București, 1956, p. 200.

¹⁷ N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Corespondență*, ed. G. Zane, București, 1964, p. 277.

¹⁸ I. Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*, vol. II, București, 1914, p. 282.

¹⁹ N. Bălcescu, *Opere*, tom. I, partea a II-a, ed. G. Zane, București, 1940, p. 99.

²⁰ N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Corespondență*, București, 1964, p. 276.

aprecieri deosebit de importante asupra caracterului revoluției române trecute și a celei viitoare. Referindu-se la programul revoluției de la 1848 el spune că „era organizarea democrației și eliberarea țaranului, făcându-l proprietar. Într-un cuvânt o revoluție democratică și socială trebuie să se facă. Acesta fu scopul nostru și programul de la 1848”²¹.

O analiză temeinică a condițiilor social-economice și politice din țările române de la mijlocul veacului al XIX-lea, i-a dat posibilitatea să tragă concluzia că revoluția ce se va produce nu se va „mărgini a cere libertatea din lăuntru, care e peste puțină a dobîndi fără libertatea din afară, libertatea de supt dominarea străină, ea va cere unitate și libertate națională! Deviza ei va fi Dreptate, Frăție, Unitate. Ea va fi o revoluție națională”²².

În întreaga sa activitate Bălcescu a acordat o deosebită importanță luptei românilor pentru unire într-un singur stat. El a stabilit strînse legături de prietenie cu fruntașii revoluției din Moldova și Transilvania, s-a preocupat de stringerea emigrației române într-un singur organism. Pe aceeași linie se înscriu apariția „Magazinului istoric pentru Dacia” și consacrarea unei ample monografii — rămase neterminate — marelui voievod român Mihai Viteazul, despre care autorul considera că „... lucră la crearea naționalității românești, la unirea tuturor românilor într-un singur stat politic. Idee măreață și singură mintuitoare pentru noi... și care singură trebuie să fie ținta politică a românilor de astăzi”²³.

Bălcescu considera chiar că s-a comis o mare greșeală în timpul revoluției urmărindu-se în primul rînd democratizarea și numai în subsidiar unirea într-un singur stat, deoarece lupta pentru democrație a divizat pe revoluționari; unirea și independența trebuie să-i unească de acum într-o luptă comună²⁴ pentru că „pînă cînd un popor nu există ca națiune, n-are ce face cu libertatea. Libertatea se poate lesne redobîndi, cînd se pierde, iar naționalitatea nu”²⁵.

Și mai clar era formulat principiul că pe primul plan trebuie să stea unirea într-un singur stat, într-o chemare adresată de Bălcescu emigrației din Paris, în martie 1849, în care se menționa clar că „era însă o strigare care ar fi trebuit a o arunca mai înainte de orice altă; aceasta era: «unirea, uniunea noastră națională vrem». Nu poate fi fericire fără libertate, nu poate fi libertate fără putere, și noi românii nu vom putea fi puternici pînă cînd nu ne vom uni cu toții într-unul și același corp politic. Uniunea națională dar e singurul principiu de viață, singurul principiu de mîntuire pentru noi”²⁶. Una din cauzele înfringerii revoluției române de la 1848 a fost insuficiența unitate între revoluționarii din cele trei țări. „Țelul acesta (unirea tuturor românilor — n.n.) — spunea Bălcescu — către care așintă părinții noștri trebuie să-l avem și noi; și fiindcă noi îl vîtarăm, fiindcă nu lucrăm împreună, nu ne înțelesăm împreună și nu ne scularăm cu toții deodată, strigînd împreună «unire națională și libertate vrem»; strigătele noastre succesive, izolate, slabe, fură înăbușite sau întoarse într-alte direcții și dușmanii nației întină sfîntul pămînt al patriei noastre”²⁷.

Luptînd neobosit pentru unirea românilor într-un stat unitar, el s-a ridicat cu vehemență și împotriva șovinismului, promovînd ideea deplinei egalități în drepturi a minorităților naționale cu poporul român. „Nu este drept, nici folositor, nici cu puțință de a curăți Ardealul de toate populațiile străine... O naționalitate oricît de mică ar fi trebuie respectată căci sfînt e dreptul ce are de a trăi pe pămîntul ce ocupă... Problema de deslegat în Ardeal era și este, nu cum vor face Români, Unguri, Sașii și Săcuii, ca să rămîna numai ei singuri într-acea țară și să gonească pe celelalte popoare, ci, proclamînd dreptul comun sau egalitatea pentru individe și naționalitate să caute mijlocul de a armoniza împreună”²⁸.

Principiile independenței și suveranității, pentru care a militat neobosit, aveau pentru Bălcescu adînci rădăcini în trecutul istoric, stipulate pentru prima oară în tratatele încheiate de către domnii Mircea și Vlad IV și recunoscute în toate celelalte încheiate ulterior. În virtutea țăr el a afirmat public dreptul țării la autonomie, așa cum fusese înscris și în programul revoluției, deoarece „poporul român și-a păstrat totdeauna dreptul său suveran”.

Pentru înfăptuirea programului pașoptist, Bălcescu s-a preocupat de stabilirea unor alianțe cu statele care ar fi putut sprijini lupta românilor și de organizarea unor forțe armate puternice, a căror necesitate de prim ordin o subliniasă deseori. Acestea aveau să cheazăsuiască — alături de celelalte forțe ale poporului — atît dobîndirea independenței de stat a țării, cît și realizarea unirii. De aceea nu surprinde că lui îi datorăm cel dintîi proiect de reorganizare a oștirii la temelgia căruia a așezat ideea serviciului militar obligatoriu²⁹, că s-a aplecat atît de insistent asupra nec. oilor acestei instituții, asupra caracterului și organizării ei.

²¹ N. Bălcescu, *Op. cit.* p. 277.

²² N. Bălcescu, *Opere*, tom. I, partea a II-a, ed. G. Zane, București, 1940, p. 106.

²³ *Ibidem*, tom. I, partea I, p. 250.

²⁴ A. Oțetea, N. Bălcescu, Edit. pedagogică, București, 1967, p. 33.

²⁵ N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Correspondență*, ed. G. Zane, București, 1964, p. 129.

²⁶ *Ibidem*, p. 135.

²⁷ N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Correspondență*, ed. G. Zane, București, 1964, p. 135.

²⁸ După T. Bugnariu, N. Bălcescu și problema națională, în „Studii și referate despre N. Bălcescu”, vol. I, București, 1953, p. 140.

²⁹ N. Bălcescu, *Opere*, tom. I, partea I, ed. G. Zane, București, 1940, p. 9.

Încă înainte de 1848, în lucrarea „Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum”, pornind de la analiza realităților interne și înconjurătoare, N. Bălcescu a arătat necesitatea reformei oștirii, pentru transformarea ei într-un temeinic scut de apărare. Fără a opera schimbări profunde în organizarea existentă până atunci a armatei, el preconiza doar o suplă și adecvată adaptare a vechiului organism la nevoile țării; aceasta presupunea menținerea trupelor permanente la o anumită limită concordantă posibilităților economice ale statului și extinderea corespunzătoare a rezervelor naționale, înarmarea deci a poporului. „*Toată speranța noastră — spunea el — este dar în organizarea rezervelor naționale*”³⁰, ceea ce însemna datoria de a fi soldat, de a-și apăra patria, pentru orice român de la 20 la 60 de ani. Numai astfel, cu o armată bine structurată, o „nație” unită și cu virtuți militare alese „*ori cât de mică ar fi, n-a fost niciodată biruită și nici că va fi*”³¹. O asemenea armată națională, de largă factură populară, legată prin toată ființa ei de popor, era menită exclusiv apărării fruntariilor țării, întrucât românii „*n-au iubit războiul de cuceriri, iar cele mai multe ale lor războaie au fost defensive în politică, deși ofensive ostășești*”³².

Tot o armă de însemnătate deosebită pentru apărarea intereselor naționale și sociale ale poporului, capabilă să-i legitimeze rosturile, să-i deștepte conștiința, să-i înaripeze aspirațiile și să-i dinamizeze acțiunile, constituia pentru N. Bălcescu și știința istorică. Istoria trebuie să dea la lumină temeiurile independenței unui stat, drepturile individului la o viață demnă, liberă, să explice cauzele luptei celor mulți și exploatați, să justifice acțiunile de scuturare a jugului străin de către popoarele asuprite, să ajute la biruința dreptății în lume. Ea nu se poate rezuma la o înșiruire haotică și aridă de întimplări „*fără nici o culoare, fără nici un adevăr local*”, după cum nu-și poate limita preocupările la prezentarea activității unor oarecari persoane privilegiate. Când a scris *Istoria Românilor sub Mihai-Vodă Viteazul* el nu a făcut-o pentru a suprasolicita personalitatea marelui domn, cât, și asta în primul rînd, pentru a descifra istoria poporului în vremea lui Mihai Viteazul, aportul său hotărîtor la izbînzile voevodului. Chiar biografiile pe care ni le-a lăsat — cum sînt acelea ale lui Miron Costin, Constantin Cantacuzino sau Ioan Tăutul — sînt străbătute de o atare concepție a primatului interesului colectiv, a subordonării individualului generalului. De aceea adevărata istorie este istoria maselor populare, a făuritorilor bunurilor materiale ale societății, a purtătorilor nădejdelor lor, a conducătorilor lor spre mai bine.

„*O istorie adevărată națională — scria el — ne lipsește. Ea zace încă supt praful cronicelor și documentelor contemporane. Nimeni pînă acum nu s-a încercat s-o dezgroată. . . Toți cîți s-au îndelîncat în scrierea istoriei, nu ne-au dat decît biografia stăpînilor. Nimeni nu ne-a reprodus cu acuratețe instituțiile sociale, ideile, sentimentele, obiceiurile, comerțul și cultura intelectuală a vremilor trecute. Cît de mare trebuință, însă am avea de o asemenea istorie!*”³³. Același revoluționar democrat considera că istoria oferă căile și mijloacele structurării pe baze moderne a statului român, pornind de la instituțiile tradiționale și adaptîndu-le noilor condiții. „*Soarta părinților noștri a pregătit pe a noastră — arăta el în acest sens — instituțiile lor sînt baza instituțiilor noastre. Într-însa, mai cu seamă, am vedea că în acele veacuri ce le numim barbare, părinții noștri adaptau niște instituții întemeiate pe niște principii pe care publicității de acum ai Europei luminate, le găsesc de cele mai raționale*”³⁴. O astfel de credință în rosturile istoriei a generat la el credința neștrămutată în tăria poporului român, ca singura forță în măsură să împlinească dezideratele esențiale de pe tărîm social și național ale țării, l-au dus la un adevărat cult pentru popor. În repetate rînduri, în scris sau în fapte, el avea să-și exprime încrederea nelimitată față de acest „*popor mare și bun*” pe care „*l-au slujit cu credință*” și de la care la rîndu-i a primit „*dovezi netăgăduite de dragoste*”. La aniversarea revoluției din Transilvania, în anul 1851, avea să declare public că „*astăzi este învedereat pentru tot românul cu minte și cu inimă că libertatea naționalităților nu poate veni de la curțile boierești și din mila împăraților și a despoților, ci dintr-o unire strînsă între toți românii și dintr-o ridicare a tuturor împreună și în solidaritate cu toate popoarele împilate*”³⁵.

Respectul față de trecut, față de popor, reiese și din grija ce a manifestat-o izvoarelor istorice, instrumentelor primordiale cu care avea să-și elaboreze lucrările sale istorice, întreaga sa operă. Încă de tînr s-a dovedit un harnic culegător de documente românești și străine, de cronici și diverse alte mărturii materiale. Pentru stringerea lor s-a deplasat în diferite locuri din țară și străinătate, a vizitat numeroase biblioteci, a inițiat alcătuirea unei societăți istorice și a „Magazinului istoric pentru Dacia”, a cărui preocupare esențială trebuia să o constituie depistarea și publicarea de documente. În urma unei asemenea călătorii descoperă la cabinetul de stampe al bibliotecii din Roma nu mai puțin de 6 stampe înfățișînd portrete de ale lui Mihai Viteazul³⁶. A sprijinit cu căldură ideea cinstirii trecutului prin ridicarea de monumente pe locurile unde s-au dat marile bătălii din istoria țării. Cu atît mai indignat se va arăta atunci cînd, trecînd

³⁰ N. Bălcescu, *Op. cit.*, p. 86.

³¹ *Ibidem*, p. 89.

³² *Ibidem*, p. 69.

³³ *Ibidem*, p. 43.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Correspondență*, ed. G. Zane, București, 1964, p. 12.

³⁶ *Ibidem*, p. 254.

pe la Călugăreni, va constata că nici un monument — oricât de modest — „nu ne arată că acolo fu lupta cea crîncenă pentru libertate”³⁷.

Nu o dată avea să sublinieze în opera sa rolul excepțional pe care țările române, românii în genere îl jucaseră în diversele împrejurări ale istoriei și îl vor mai avea încă în curgerea vremii „căci misiunea Românilor ce a luat de deviză dreptate, frăție, este aceea de a se afla el întii în cîmpul de bătăie, în avangarda luptelor democrației în contra tiraniei”³⁸. Nu a uitat să evoce — ori de cîte ori a avut ocazia — greua sarcină de apărători ai drepturilor omenirii căreia românii i se alăturaseră necondiționat și „pe care niciodată ei n-au trădat-o”. De fiecare dată cînd o mare primejdie „a amenințat Europa și civilizația lumii, România, santinelă gata de jertfă, a fost la postul său, la datoria sa”³⁹, deoarece un popor oricît de mic ar fi este capabil de faptele cele mai mărețe dacă este animat „de o sfințită și nobilă idee”.

Minte ageră, receptivă la ideile noi ale epocii, N. Bălcescu a înțeles rolul motor pe care-l va căpăta în dezvoltarea omenirii intensificarea relațiilor comerciale dintre state și deopotrivă vehicularea ideilor, rod al intensificării raporturilor dintre diferitele țări. Cu perspicacitate el remarca faptul „că nădejdea civilizației popoarelor este în comunicația ideilor, care va veni din comunicația națiilor ce înlesnirile și relațiile comerciale vor aduce”⁴⁰.

Profunzimea gândirii sale, cultura întinsă, remarcabilul său simț politic, i-au îngăduit să se oprească și asupra unor probleme filozofice nodale, cărora a căutat să le dea un răspuns corespunzător, apropiat concepției dialectice despre materialitatea lumii. Referindu-se la raportul dintre materie și spirit, el a surprins legătura de interdependență dintre cele două categorii filozofice. Încercarea de a le despărți printr-un hotar net delimitativ i se pare imposibilă. Dar iată exprimată ideea de către însuși autorul ei: „Materia și spiritul ce compun omul sînt așa de strîns unite împreună, una înrîurează atît de mult asupra celuilalt, încît a însemna acurat hotarele lor se pare o absurditate”⁴¹. Aceleași atribute i-au îngăduit să înțeleagă că permanența mișcare, transformarea continuă a materiei sînt liniile de forță pe care se clădește progresul umanității, resortul care o împinge spre o ascendență continuă. „Omenirea nu e staționară — însemna în articolul *Trecutul și prezentul. Ea înaintează neîncetat, străbătînd orice împiedicare... Dezvoltarea ei se urmează regulat după legile fizice ale progresului*”⁴².

Mai presus de toate, Nicolae Bălcescu a fost stăpînit de un neobișnuit simțămînt patriotic, de o rară dragoste pentru țara și poporul său. Pildă de urmat nu ne-a rămas doar viața lui, pe cît de scurtă pe atît de intens dăruită și jertfită pe altarul libertății patriei, ci și îndemnul cald de a sluji și apăra cu credință nețărmurită: „Să nu uităm că sîntem datori a apăra naționalitatea și drepturile noastre, de vom fi nevoiți, chiar vîrsînd sîngele nostru. De vom cădea în această luptă sfințită, să cădem însă bărbătește, astfel cum au trăit părinții noștri; și ca și dînsii să strigăm: mai bine țeara noastră să se prefacă într-un întins mormînt, numai să rămîie tot țeara Românilor”⁴³.

În acest secol și jumătate care s-a scurs de la moartea sa timpurie, săvîrșită pe meleaguri atît de îndepărtate de pămîntul natal, ce-i fusese atît de drag, trecerea vremii l-a ridicat și impus drept pe N. Bălcescu drept una din cele mai luminoase și pilduitoare figuri din istoria poporului român. Viața sa meteorică, un adevărat martiriu revoluționar pentru libertatea națională și socială a României moderne și a Europei îngenuncheate în lanțurile exploatării și împilării, i-a îngăduit totuși elaborarea unei valoroase opere istorice, economice și politice, prin care a căutat să dea răspunsuri cuprinzătoare celor mai arzătoare probleme ce stăteau înaintea țării. Cu o clarviziune neîntilnită la nici unul din fruntașii revoluției șapoptiste, el a fixat, în cadre sigure de cele mai multe ori, căile și mijloacele, ordinea și importanța problemelor ce trebuiau rezolvate de poporul român pentru a-și asigura locul cuvenit în istorie: abolirea regimului feudal și lichidarea puterii politice a boierimii, înfăptuirea unității naționale și dobîndirea independenței, organizarea democratică a statului, exproprierea moșiilor boierești și împroprietărirea clăcașilor, orientarea relațiilor externe, în sfîrșit necesitatea revoluției ca singur remediu pentru soluționarea tuturor acestor deziderate. Prin toate acestea N. Bălcescu se detașează ca un deschizător al marilor drumuri pe care România a pășit în ultimii 150 de ani, ca un vizionar cu o remarcabilă intuiție, ca un adevărat erou trecut în legendă.

RÉSUMÉ

Nicolae Bălcescu, qui est né il y a 150 ans, a été l'une des plus proéminentes figures de l'histoire du peuple roumain, un remarquable homme de science et un militant convaincu qui a lutté pour l'aboutissement des aspirations de liberté sociale et nationale de son peuple.

³⁷ N. Bălcescu, *Op.cit.*, p. 227.

³⁸ N. Bălcescu, *Opere*, tom. I, partea a II-a, ed. G. Zane, București, 1940, p. 95.

³⁹ *Ibidem*, p. 112.

⁴⁰ *Ibidem*, partea I, p. 206.

⁴¹ N. Bălcescu, *Filosofie socială*, în *Opere*, tom. I, partea I, ed. G. Zane, București, 1940, p. 203.

⁴² *Ibidem*, partea a II-a, p. 121.

⁴³ *Ibidem*, partea I, p. 267.